

מדיון שפסק, וכהאי גוונא צודאי לא יתחייבו קרבן מעילה, ואפילו אם נפסוק דמותר לקנות, לא הצ"ד הם המקנים, והם לא מהנים לע"ז, ובכלל גרמא או גרמא דגרמא הויין, וכבר ביארתי על פי הטור והרמ"א (סוף סימן קמ"ג) דכהאי גוונא שרי. חיים יוסף דוד ווייס

כגון צי דינא ידידיה וכרצי אמי ורצי אסי דאלימי לאפקועי ממונא חבל לכולי עלמא לא, ודו"ק כי אין רמו לזה בגמרא, (ועיין במה שכתבתי בח"צ סימן קצ"ו דכל הקנין לבצל הוא על ידי תקנת חכמים), ולא מצינו כהאי גוונא אלא לענין פרוצול (גיטין סס), דחלוי לפי צ"ד, ועכ"פ הצ"ד הם העושים הקנין, משא"כ צדון דידן דלא עדיף

סימן ז

בענין הנ"ל, ביאור בדעת האוסרים (תשובה ו')

לכבוד בן גיסי היקר והנעלה
מה"ר שמואל דוד ריסנר ג"י

אחדש"ה

דצתם מנהג צעלמא דרך הלצתם וכדומה, לא היו בכלל עבודה, וכן מצינו צרמז"ס (פי"צ מהלכות ע"ז הל"א) אין מגלחין פאתי הראש כמו שהיו עושין עובדי עבודה זרה וכומריהן שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם, (וצה"ז) דרך כומרי ע"ז היה להשחית זקנס ע"כ, (ועיין בטור (ריש סימן קפ"א) שכתב על דברי הרמז"ס וז"ל, זה אינו מפורש ואין לנו לריכין לבקש טעם למצות וכו', עיי"ש וצ"ב יוסף ודרכי משה וכו').

ובשמועות דברי הרמז"ס שלא היה צוה עבודה לע"ז כלל, אלא הוא בכלל חוקות העכו"ם, עיי"ש בטורי זהב (סק"א), וצרמז"ס (שם פי"א הל"א) אין הולכין בחוקות הגוים ולא מדמין להם לא צמלצוש ולא צשער וכיוצא בזה ע"כ, הרי לפניך דלאו כל אנפין שוין, דיש העצרת שער שהיא לשם עבודה זרה, וכמו שעושין לכמוש צפניה, ויש מנהגים צגילות השערות שאינו אלא דרך לבושם של סתם עובדי כוכבים וכומריהן.

וגדול"ה מזו מצינו לגבי איסור שריטה לע"ז, צרמז"ס (פי"צ שם הי"ג) וז"ל, וכשם שהגוים שורטין בצשרם על מתייהם מפני הצער, כך היו חוצלין צעמנן לעבודה זרה, שנאמר ויתגודדו כמשפטם, גם זה אסרה תורה שנאמר לא תתגודדו, אלא שעל המת צין שרט צידו וצין שרט צכלי לוקה, ולע"ז צכלי חייב מלקות צידו פטור עכ"ל, והקשה צכסך משנה וז"ל, ותמיהה לי מלמא הא עבודה צכך, (א"ה ככתוב (מלכים א' י"ח) ויתגודדו כמשפטם צחרצות וצרמחים, וכדאיחא צגמרא מכות דף כ"א ע"ב), וסקילה נמי ליחייב, ויש לומר שלא היו עובדין אותה צכך אלא שהיו עושים כך כדי שתתעורר לענות אותם כפי מחשבתם המשוצשת עכ"ל, וכעין זה צנמוקי יוסף (מכות שם ד"ה על עבודה והוצא צצית יוסף סימן ק"פ) דלאו צעוצד עבודה כוכבים מיירי, דאם דרכה צכך אידי ואידי חייב, אלא שורט לעבודה כוכבים כחך העובדי כוכבים ואותו דרכו צכלי ולא ציד עכ"ל, (אמנם צרש"י

ע"ד בקשתך שאבאר דעתי בדברי האוסרים (וביניהם הרה"ג מהר"י סילמאן שליט"א), ומענה בפיהם דעל כרחך עובדין ע"ז במעשה תגלחת, א) שהיו יכולים להתגלח בביתם ולמה עליהם לבא עד לבית הע"ז לזאת, ושמע מינה דיש בזה ענין עבודה, ב) וכי היו מניחים לישראל לגלחם, ועל כרחך מחמת יראתם שדוקא אחד מהם יעשה זאת, ג) שהסביבה על ידי בית הע"ז מקודש אצלם, ומוזה שבאים להתגלח שם על כרחך דבכלל עבודה, ד) בספר המצות להרמב"ם (ל"ה ו') מפורש שזה מעשה כמוש, ואם בן יש בתגלחת ענין עבודה, ובוה אתחיל.

א

תשובה: כן היא לשון הרמז"ס, כי מי שיעצוד איזו ע"ז שמהיה צאחת מן העבודות, הנה הוא חייב כרת, וצתנאי שיעצוד אותה כדרכה, כלומר צדצר שדרכה שתיעצד צו, כמו פוער לפעור וחורק אבן למרקולים ומעציר שערו לכמוש עכ"ל, אך צדון דידן לפי מה שכתבתי אין עלם התגלחת נחשב לעבודה, ועכ"פ אין צמעשה גילות של הספר ענין של עבודה כלל, ועיין להלן (אות ג').

ובאמת ממה שכתב הרמז"ס (ספה"מ שם) וצחינוך (מזה כ"ט) דדרך עבודה של כמוש להעציר שער, פשטות הדברים מראין שהיה מעציר השערות צעמנו לפניה, וכמו שפערו לפעור וחורק למרקולים (שכתב שם צרמז"ס וצחינוך), ויש לעיין בענין העבודה, אי היה עבודה ניוול (כמו צפעור), או הקרצת השערות שהיו נותנים לפניה (כמו צאצני מרקולים), חבל פשוט ויען דוד - ו - א"ח, יו"ד / וויס, חיים יוסף דוד בן פנחס {עמוד 389} {2864}

כהניו ושריו יחדיו, ושם (ל"ה) והשכתי למואז נאם ה' מעלה צמה ומקטיר לאציו, (ופירש צמזדות דוד, לא יהיה מי מעלה עולה על הצמה כי יהיו טרודים צאלס), ושם (ל"ז) כי כל ראש קרחה וכל זקן גרעה על כל ידים גדדת ועל מתנים שק, ושם (ל"ח) שכרתי את מואז וגו', הרי לאחר השכחת עבודת כמוש יתאללו בקריחת ראש וזקן בשק ומספד (עיי"ש מלודות ורד"ק), ואין צוה ענין של עבודה כלל.

אך אין להוכיח דאין העבודה בגילוח, מהא דלא חייב הרמז"ס בהעצרת שער אלא בכמוש מחמת שדרך עבודתה בכך, דאי גילוח הוא, הרי הוא כעין זביחה וחייב כרת בכל ע"ז שצוולס, דשחי תשובות דבר, (א) יש לומר דדעת הרמז"ס כרש"י דמלך עבודתו בקשקוש מקל (כנ"ל תשובה א' אות ז' סעיף ג'), וכן כתב בש"ך (לעיל שם סעיף ו'), (ז) לפי מה שכתב במנחת חינוך דדעת הרמז"ס דחייב מיתה בדרך עבודתה אפילו אינו מתכוין לעבודה, א"כ יחא דדוקא בכמוש שייך זה, משא"כ בשאר ע"ז, אע"ג דהוי כעין זביחה, אי אינו מתכוין לעבודה אינו חייב, כמו שביארנו בעזהשי"ת להלן (תשובה י"א אות ה' עיי"ש), אך עיי"ש משמעות הרמז"ס דלענין חיוב מיתה לריך כונה לעבודה, ודלא כהמנחת חינוך, והחזון איש כתב דדעת הרמז"ס, דאין לריך שיהא עבודתה במקל כלל, ולפי זה על כרחך דעבודת שער בכמוש לאו בגזירה, (ואין לדחות דכספר המצות לרבי יוחנן קאי דפוטור בוצה צהמה מחוסר אבר, (ולהכי בספר היד דפסק כרב, משמיט הרמז"ס כמוש ולא הביא אלא פטור ומרקולים), דזה אינו, דהרי לדעת הרמז"ס לא פליג רבי יוחנן ארצ ופסק כתרומה, וכמו שנתבאר, אך עיין להלן שם דלענין קרבן חטאת חייב אפילו אינו מתכוין לעבודה, וז"ע לענין חיוב כרת), וחמני מהר"מ באקאן נ"י העיר מהר"א ד' צמ"כ (סוף פ' אחרי ט') וז"ל, ואין ז"ל גידול בלורית שהוא מעשה הגוים והוא אסור שאפי' לגוים עמלן ישראל מזההין מלעשותו, וכמדומה לי שכן מגדלין אותו לע"ז שנה או שנתיים ולבסוף מגלחין אותו ומחרימין אותו לגוי ע"ז ואותו היום עושין אותו יום אד והיינו דאמר' יום תגלחת זקנו ובלורית שהוא יום אידו (ע"ז ח. וע"ש בדבני יונה וברש"י יא: ורמז"ן וסוף רי"ד ופסקי ריא"ז).

ב

ועל הטענה למה צאים להתגלח שם דוקא, הנה לע"ז זו צאים יותר מחמישים מיליאן נפשות בשנה, באופן שמגיעים יותר ממיליאן לשבוע, והמתגלחים הם לערך מאה אלפים לשבוע, ונמצא שאחד מעשרה אחוזים מתגלחים שם, ואלו למה צאים, ועל כרחך שאין הביאה חלויה בתגלחת, (וכן אמר השליח שאחת מארבע משפחות

(שם ד"ה ציד, הוצא צ"י שם) משמע דכולה סוגיא דגמרא מיירי כשאין עבודתה בכך, עיין תוספות שם, אך דעת הרמז"ס אי אפשר לפרש כן, ועל כרחך כדברי צית יוסף, ועיין עוד בריטצ"א דמיירי בדרך עבודתה בכלי, והיוצא מדבריו דחייב מיתה צוה, וזה דוחק בסוגיא הגמרא שם, דהרי החיוב בשריטה למת אינו אלא מלקות ומוכת מזה כדברי הרמז"ס), הרי דאף במעשה שעושין לפני ע"ז ומחמת אמונתו, שייך שלא יהיה לשם עבודה שאין כונתו לעבוד לה צוה, ואם כן עאכ"כ נדון דידן שאין מתגלחין לפנייה כלל, (ואף לא בצית ע"ז), ואשר מזורר לפי דמיהם שאין צוה ענין של עבודה, וגם המתגלחין אין עושין מעשה, פשוט דאין צוה חשש ע"ז, וכל שכן שלא יעלה על הדעת דיש נדנד עבודה במעשה הגזירה של הספרים, והדברים ברורים ופשוטים.

ובתשובה הרמז"ס (סימן ק"ס) כתב וז"ל, ובאמת שהיו לישמעאלים מקודם צאותם המקומות שלהם מיני עבודה זרה, פטור ומרקולים וכמוש, והם עצמם מודים בדברים אלו היום וקוראים להם שמות בלשון ערב, פטור עבודתו שיפטור עצמו לפניו או שיניח ראשו ויגביה ערותו למולו כמו שאלו הישמעאלים משתחווים היום בתפלתם, ומרקולים עבודתו ברגימת האבנים, וכמוש עבודתו בפריעת הראש ושלא ילבש בגד חפור, ודברים אלו כולם מפורשים וידועים אצלם מקודם שתעמוד דת הישמעאלים, אצל הישמעאלים היום אומרים זה שנפרע ראשו ושלא ילבש בגד חפור בתפירות, הוא כדי שנקבע לפני הקל יתעלה ולזכור האין יעמוד אדם מקצרו עכ"ל, שמע מינה דעבודת כמוש בפריעת הראש ולא בגילוח, (ושמא יש לומר דהעצרת שערו שכתב הרמז"ס בסיפר המצות לאו גילוח הוא (אע"ג שמצינו לשון העצרת שער צנויר דף י"ח ע"א), אלא הוא לשון מעביר בנו למולך, וכלשון רש"י (סוכה דף ל"א ע"ב ד"ה לולב) שעבודתה בלולב להעבירו לפנייה עכ"ל, ודו"ק).

אך לכאורה יש להביא ראיה מקרא דישעיה (ט"ו, ב') עלה הבית ודיבון הצמות לבדי וגו' מואז יליל כל ראשיו קרחה כל זקן גדועה, ופירש צמזדות דוד, מואז עלה לבית העבודת כוכבים וכו', עלו על הצמות לבכות שמה צמוצם שהעבודת כוכבים תרחם עליהם ותאילס ע"כ, הרי מפורש שצאין אנשי מואז לכמוש (ע"ז שלהם, ככתוב במדבר (כא, כט) אי לך מואז אצדת עם כמוש) לקרות ראשיהם ולגדע זקניהם, אמנם ברד"ק שם כתב כי כן המנהג לתלוש שער הראש על זער הגדול ועל אצל לגלח הזקן וכו' עיי"ש, וכן פירש צמלצ"ס שהזקן היה נכבד אצלם יותר ולא מרטו שערותיו אם לא נגע היאוש במעמקי לבנם ע"כ, ודברי המפרשים מוכרחים ויגיד עליו רעו (ירמיה מ"ח) שכתב שם (ז') ויאל כמוש בגולה

מהצאים מחגלחים), ומי שעליו להחגלח מגלחים כל שער ראשו שם על ידי המומחים בזה, ומחמת ששם מנדבין אותן, וכך נהגו, ולא נמנעו לא צפיהם ולא בספריהם שיש ענין עבודה בעצם הגילות.

ועצם הגילות לא נעשה לא על ידי כומר (שעושה כל העבודות לע"ז צבית ע"ז), ולא במקום עבודה של צית ע"ז, ולא לפני ע"ז, ואם שכל הסביבה מקודש להם, מכל מקום אין הסביבה מקום עבודה לע"ז, וכן לא צבתי מלון, ומהיכי חיתי שעצם הגילות הוא עבודה לע"ז זו, ומכל מקום מחגלח שם כדי שהע"ז ירגיש מסירת נפשו, שמסיר שערותיו כדי לנדבם, (וכבר כתבתי שיש שמצאים קצת שערות לחוך צית הע"ז מחמת זה), וכדי שירגיש הע"ז שהכניע עצמו (על ידי שהסיר תפארתו), ובכל זאת אין עצם החיתוך בכלל עבודה, וגדולה מזו הבאתי (לעיל אות א') דעת הרמב"ם לענין שריטה לפני ע"ז ודרכה בכך, שאינו בכלל עבודה, אלא יש בזה חיזה ענין מחמת אמונתם, וק"ו צ"כ של ק"ו צנזון דידן שאין כאן עבודה לא בעצם החגלחת, וכל שכן לא במעשה הגויזה של הספרים, ואפילו את"ל שנשתלשל מעבודת כמוש, כל שאין מכוונים לעבודה בגילות, מעשה אבותיהם בידיהם, וכנ"ל דברי הרמב"ם לענין פריעת ראש דישמעאלים, ובודאי לא זו הכוונה את הספרים שיכוונו בעת חגלחתם לעבוד ע"ז (כדי לאסור השערות בהנאה).

ודוא הדבר אשר דברתי (ריש תשובה הב') דיש לחלק בין אם הענין שהגילות הוא העבודה, או שהגילות הוא כדי שיהיו השערות מסולקין (ועי"ז יהיה כמנוול), וכדי שיוכל לנדב השערות, עוד ביארכתי בתשובה (ט' אות ו') דאפילו אם יש ספק בעצם הגילות, יש כאן ספק ספיקא מחמת החולקים על הרמב"ם (הרמב"ן ודעימיה), וסבירא להו דתקרוצת לא נאסר אלא בדברים כעין פנים (ולא בשער).

ג

ודגה יש שטוענים דמאחר שהמחלחים כוונתם להסיר שערותיהם לשם עבודה זרה, ומתכוונים לעבודה בגויזה (ואולי חייבין עליה מיתה למ"ד מסיע י"ש צו ממש מן התורה), אם כן הספרים שמגלחין בשליחות ועל דעת המחלחל, עובדין עבודה זרה בעצם הגילות, (ולפי זה הספרים חייבין מיתה לכולי עלמא מכיון שעובדין צמה שדרכה להעבד), ולמאי דנקטינן צו"ע לענין תקרוצות דסגי בכעין זביחה כשעבודתה בכך, (דלא כדעת הרמב"ן והריטב"א דלא נאסר עד שיהא כפנים ממש), נאסרו השערות מדין תקרוצות ע"ז.

ויען דוד - ו - אונ"ח, יו"ד / וויס, חיים יוסף דוד בן פנחס {עמוד 391} (2864)

ודברים הללו משוברים, לא שרירין ולא קיימין כלל, דלקושטא אפילו אם היו כולם מגלחים שערותיהם בעצמם ולשם עבודה, אי עיקר כוונתם להסרת השערות לשם ניוול, ליכא כעין עבודת זביחה בעצם הגילות, כיון שאין כוונתם להקריב השערות על ידי שצירתן, ודבר זה מבוחר בדברי הראשונים (הוצא בתשובה צ' אות ג') לענין נרות שמדליקין הכומרין לפני ע"ז לכבודה, (ויש בזה עבודה, וכמו להדיל אלף אלפי הדלות הדלקת המנורה, ומסתמא חייב המדליק מיתה כיון שעבודתה בכך, ועי' ברש"י (שבת דף מ"ה ע"א ד"ה מקמי) וז"ל, ביום חגם אין מניחין לדלוק אור אלא צבית ע"ז), דאע"ג דיש בעצם ההדלקה שצירה והקטרה, לא היו כעין זביחה או הקטרה, שאין מתכווין לעבודה בשצירת השערה או הקטרתה, (וכמו שנתבאר דבריהם לעיל בדברינו שם), והוא הדין בגילות לשם ניוול אין ענין עבודתה לשנות מציאות השערות ממחוצר לחלוש, אלא להסיר תפארת האדם ולעשות אותו מכוער, ולא דמי כלל לשבר מקל בפניה, דכונת העבודה שישבר המקל לכבודה, וכן בפרכלי ענבים מתכוין לעבודה צחתיכת האשכול לכבודה וללכרה לדעת הרבה ראשונים, ואף לא דמי לפרכלי ענבים שצנרן מתחלה על דעת להציאן ולהקריבן לפניה, דנאסר בזה לדעת הרשב"א (אחר שהקריבן לפניה), שהרי אין מציאין השערות לפניה כלל, (ובלא"ה כבר ביארנו לעיל בדעת הרשב"א, דדוקא פרכלי ענבים נאסרו בזה דדמי לביכורים), ונמנע דבשום נד אין כאן גילות לשם הקרבת השערות כלל.

ועאכ"ו לפי אמתת מציאות הדברים צנזון דידן, שאותן העובדים שבאים למלאות רצון טינופס לננוול עצמן, אין עושין מעשה הגילות כלל, אלא באים לספרים בעלמא (שפלים ונצוים) שינוולו אותם, דמוכחא מלחא דאין שום עבודה לשם הקרבת השערות על ידי שצירתן, ועוד הדברים מוכיחין שאין עבודה במעשה הגויזה כלל (אף לא לשם ניוול), ועל פי זה פשוט דליכא כלל בדעת המחלחל העובד, כונת עבודה והקרבה במעשה גילות של הספר, וליכא נדנוד הקרבה צחתיכת השערות.

(וב"י) שכן מאחר שאין מציאין השערות לפניה כלל כאורחא דמלחא בכל תקרוצת שמציאין לפניה לפנים מן הקלקלין כמבואר בגמרא, (וכמו שכתבו התוספות (חולין דף מ' ע"א ד"ה לפני) בשחט צהמה לפני ע"ז דאורחא דמלחא נקט עיי"ש), ואם כן צנזון דידן מסתמא אין חולין דנגזז לשם תקרוצת, וכן פרכלי ענבים שצנרן שלא בפניה כדמשמע בגמרא, או ככרות שנילושו שלא בפניה כמו שכתב הרשב"א, סוף סוף נשצרו לשם תקרוצת ועל דעת להציאן לפניה, כדתן צחתיכת

חימוך מעות, דזה מחשב וזה עוזב לא אמרינן, ובעכו"ס קא מיירי וק"ל.

ד

אחרי כתבי כל זאת ראיתי שהגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן רס"ה) כתב וז"ל, דאע"פ שאין בתגלחת ענמה שום פולחן, רק המטרה להסיר השערות הטמאים לפי אמונתם (שלא יכנסו לבית תיפלתם), מכל מקום הרי המתגלחות רואות בעצמם גילוח השערות מסירות נפש ועבודה בעצמם ההתגלחות, ולכן עושות כן סמוך לבית האלילים, ולא מתנדבות השערות לצורך אלילים, שלא יודעות כלל שמוכרים ומרויחים, רק כל כוונתן לעשות בזה נחת רוח לאלילים וכו' ע"כ, (וניכר מדבריו שלא היה צדיק במציאות הדברים), הנה הדבר מצוה בגמרא דיש ענין של עבודה לע"ז, ויש ענין של הכשר, כמו בשוחט על מנת לזרוק דמה או להקטיר חלבה ולא נחזין להיות שחיטה זו עבודה לעבודה כוכבים, וכל האיסור בזה משום דמחשצין מעבודה לעבודה, ובשוחט על מנת להוליך או לקבל דמה לא נאסר כלל, כאשר הארכנו לעיל (תשובה א' אות ה') צדיקים המפורשים הללו, ואם כן לפי דברי הגר"מ דלפי חק דתיהם עיקר הגילוח הוא ענין של הכשר, פשוט דאע"ג שעושין זה בצציבות צית ע"ז, שיראה הע"ז איך שמכינין ומכשירין ענמן צמסירות נפש, מכל מקום כל זמן שאין דרך עבודתה בעצמם הגילוח לא יעלה על הדעת שיש בזה איסור תקרובת, (וכי רחיצה לפני כניסתם לבית ע"ז צבורית באופן שמשחצרת, כדי שלא יכנס שהוא מלוכלך, ייחשב לעבודה, והצורית הנשאת תיאסר בהנאה, אחמה), וכן מסתמא אין לתלות בדרך כלל שעושין לשם כונה אחרת משל הכשר בעלמא כפי אשר הוא דתיהם, (ואפילו אי איתרמי שאלה מתכוין לעבוד בגילוח, הרי אין דרך עבודתה בשערות כלל, ונקטינן כדעת רש"י (לעיל תשובה א' אות ב' סעיף ג') דלא נאסר בזה).

ובבר נתבאר בסמוך, דאפילו אי כונתם לעבודה ניוול, ליכא עבודה בעצמם התלישה, ועוד והוא העיקר, שאין המתגלחים (שצאים לנוול עצמם) עושים מעשה הגילוח כלל, ובתשובות והנהגות (שס) כתב על זה וז"ל, דהן אמת דאף שהמתגלחות כוונתן לע"ז, אבל המתגלח אותם שהוא עושה למעשה את הגילוח אינו מתכוין בזה לע"ז אלא להרויח כסף, מכל מקום לענין עבודה זרה כגי צמעה כל דהו דמסייע ע"כ, ולקושטא אף לפי דבריו, פשוט שאין כונת העבודה של המתגלח לעבוד צמיע זה, אלא אי הו צלל עבודה עיקר העבודה שיתנוול שם לכבוד ע"ז, ולכן לא שייך בזה תקרובת כלל, כיון שאין כונתו לעבודה בזה שמסייע צמעה הגילוח,

מנא בראשו, וכן בדברי הרשב"א (שס) מוכח דעיקר טעמא לאסור בככרות משום שחושצין שהע"ז מתרצה בכך בזה שמניחין לפניה, ושזב נאסר משעת הלישה שנעשה לשם תקרובת וכמו שנתבאר, וגדולה מזו כתבתי (בתשובה ב') דכיון שאין המתגלחים מנוולים עצמם לפניה כמו שפוערין לפעור וכדומה, (וגם שלא צצית ע"ז, וכל שכן לפי מה שנתבאר דעל פי דתיהם אין התגלחת נחשב להם עבודה, עיין לעיל (אות א') צענין שריטה לפני ע"ז דלא נחשב עבודה), יש לצדד שאין שעת התחלת הניווול עצם העבודה, (אלא עושין זאת סמוך ונראה לה שמוכרם בזכרון טוב צציל מסירת נפשם), ואין מתכוונים לעבוד ברגע הגזירה, אלא יש להם ענין להיות מנוולים לכבודה, והניווול הוא ללכת בלי שער (ואין הניווול בעצם החימוך שנעשה ברגעים אחדים במקום תגלחת), ומקיימים זה כל ימי המשך ניוולותם).

ועוד דטענה זו מעיקרא ליחא, דלא מהני כלל מחשבת הצאין להתגלח (לשם עבודה) למעשה גילוח של הספר, דהרי אפילו צמחית צמה לע"ז שאין לך תקרובת גדולה מזו, נקטינן (יו"ד סימן ד' סעיף ג' ובש"ך שם סק"ג) דישראל ששחט צמחיתו של עובד כוכבים, אפילו חשב העובד כוכבים לעבודת כוכבים ושמע השוחט, כשירה אפילו לאכילה, דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן ע"כ, הרי דלא אמרינן דהשוחט צמחיתו על דעתו קא שחיט, ועיין בלבוש (שס) צטעמא דמלתא דאין שליחות לעכו"ס (וצפרי מגדים (שפתי דעת שס) חמה דלפי זה ישראל שוחט וחצירו חושב אסור דיש שליחות עיי"ש, ויש לומר דאין שליח לדבר עבירה ודו"ק, ועיין בגמרא (דף נ"ג ע"ב) ישראל שזקק לצינה גלי דעתיה דניחא ליה בעבודת כוכבים וכי אחא עובד כוכבים ופלה ליה שליחותא ידיה קעביד ע"כ, אף שאני התם דהעכו"ס מתכוין לעבודה, ופשוט).

והגם דיש לדון בעכו"ס ששחט צמה של עכו"ס שהשמיע דלשם עכו"כ קא מכזין, דאע"ג דקיימא לן דסתם מחשבת עכו"ס לאו לעבודת כוכבים (עיין ש"ך שס), אולי באופן זה יש לחוש דגם מחשבת השוחט היתה לע"ז ונאסרה הצמה, (שו"ר שכן כתב להדיא בתבואות שור, שחמה חדשה סימן ד', עיי"ש), מכל מקום היינו דוקא צמחית צמה שדרך עבודתה צמעה שחיטה לשם ע"ז, אבל צדון דידן שעיקר העבודה היא שהמתגלחים (שאין עושים מעשה) מניחים עצמם להתנוול לשם ע"ז, פשוט דאין מקום לצדות ולומר דכיון שהספרים מגלחים בשליחות המתגלחים שמתכוונים לעבודת ניוול, להכי גם הם מתכוונים לשם עבודה חדשה לעבוד עבודה זרה בעצמם גזירת השערות וצור, וכבר הובא לעיל מדברי הראשונים (תשובה ב' אות ב') לענין

ה

ויש מקשים, והלא כפתע צין ההיתר להאיסור, ומה ראית להקל כשהיתר כחוט השערה מן האיסור, והנה בגמרא (כתובות דף ק"ד ע"א) כל מדות חכמים כן הוא וכו', בארבעים סאה חסר קורטוב אינו טובל וכו' ע"כ, והרי כחם פחות מכגרים טהור ועם הרגשה טמא מדאורייתא.

הענין ברור כשמש, ויוצן כדלהלן, לו יזויר שיש אופן להסיר שערות על ידי עמידה בשמש כעשרה מינוט, (או באויר החדר שנזרה שם חומר שיגרום זאת), וכי יש הו"א שהיו שוכרים פועלים לגוזם, ואדרבה בזה היו השערות מסתלקות בלי פעולה כלל באופן נקי וקל, באופן שברור שאין שום עצודה (או פולחן) צעם מעשה הגילוח, משא"כ בעצודה וכגון זריקה או ניסוך, וכי יש הו"א שיחליפו עצודת זריקה הנעשה ביד עם זריקה שתיעשה במאשי"ן, והרי כל עצודה לריך מעשה.

ו

ואין לומר דסוף כל סוף הספרים מקבלים שכרם מהכומרים, ובדאי הוא כדי שיציאו השער אל גזוי הע"ז, ואף לעזור המנדבים (וצפרט לעניים שזהם), וכיון שכל הסביבה מקודשת אללם, אע"ג דקיימא לן דסתם מחשבת עכו"ם לאו לע"ז, מכל מקום הרי הם באי כוחם של הכומרים צמעשיהם שעושים בצדיבות ע"ז, ואולינן בחר מחשבותם, זה אינו, דסתם מחשבת עכו"ם צמחיטה מיירי, והשחיטה חק לעצודה ע"ז, משא"כ בתגלחת השערות, דעד הנה לא יראה ולא ישמע מפייהם או מפי ספריהם שיש ענין של גזיזה, והמאמינים צה וכומריהן לעולם אין מהדרין לעשות מעשה הגזיזה, רק ניוול והצאה, וזה ברור שהמציא דורון לע"ז ואינו מקריבו לפניה לא היו בכלל תקרובת, ואפילו אם עצודתה צכך, דלא כמו שכתב בספר דת והלכה (סימן א') דהוי כשחיטה, דשחיטה עצודה היא, והגילוח של הספר רק אמצעי לנוולן (וכדי לנדב השערות, ואפילו אם היו באין צעממן ומתגלחים על יד הע"ז, אולי עושין כן להראות שגוזזין על מנת כן ולמלא חן צעיני הע"ז, אך לא שיהא עצודה צעם הגילוח, וכנ"ל דברי הרמב"ם לענין שריטה, ואם כן התגלחת הכשר צעלמא, ואי אפשר להמציא עצודה חדשה שאינה לפי דתם המשובשת, וכבר נתבאר לעיל (אות ג') דאפילו לשם עצודת ניוול לא היו בכלל תקרובת).

(ועוד דגילוח לשם ניוול לא מקרי הקרבת השערות כנ"ל), אך בלא"ה כבר ביארנו לעיל (תשובה ה') דהמתגלח המסייע אינו עושה מעשה שצירה לע"ז, וכל שכן למ"ד מסייע אין צו ממש.

ומה שכתב דצ"ז סגי צמעשה כל דהוא, כדאימא בגמרא (חולין דף מ"א ע"ב), אינו ענין לכאן כלל, דהתם מיירי לענין שחט צו פורתא דנאסר בזה, (ודלא כדעת הטורי זהב (יו"ד סימן ב' ס"ק י"ד), עיי"ש צנקודות הכסף), ועיין שיטה מקובצת (שם) צפירוש הגמרא דס"ד דגרע משנים אוחזין צסכין דלאו מעשה רבה מיקרי כיון דחצריה מסייע צהדיה, מכל מקום מעשה כל דהוא נמי לא מיקרי דכחו מעורב צכל השני סימנין, ואחא רב הונא לאשמועינן דכך לי סימן אחד לצדו כשני סימנין צשיחוף, והיינו מחניחין דתנן שנים אוחזין צסכין ע"כ, (ועיי"ש עוד דבריו הנחמדים צפירוש דברי רב הונא דנקט סימן אחד דממחניחין קא מיסתייעא), אצל ללמוד מזה דהוא הדין דלא שחט אפילו מקצתה, ואף לא אחו צסכין כלל אלא כפף ראשו שיהא נחשב בזה מעשה צביחה, אינו אלא דבר צדוי.

וידע דהא דסגי צביחה פורתא, כל זה דוקא צע"ז שדרכה צביחה, אצל אם אין זה דרכה משמע צרש"י (סנהדרין דף ס"ב ע"א ד"ה חיפוק) דדוקא שחט סימן אחד לעצודת כוכבים, דאשכחן לה הכשר גצי חטאת העוף צפנים עכ"ל, (ועיין מנחת חינוך (מצוה כ"ו אות ח') דמצדד לפי מסקנת הגמרא שם דצעי שני סימנים), ומזה קצת הוכחה לשיטת רש"י דאינו חייב ולא נאסר צצבר מקל אלא כשעבודתה צמקל, (עיין רש"י שם ד"ה שצב), אך לפי דעת הראשונים צדעת רש"י דצדמי יותר לוציחה אין לריך שיהא עצודתה צכך כמו צשחט חגב וצעל מוס (כמו שנתבאר בתשובה א' אות ב' סעיף ה'), לריך לומר דסימן אחד וכל שכן צביחה פורתא גרע משחט חגב וצעל מוס שצבחו לגמרי, דצמעשה צביחה כל דהו אין שם צביחה ושצירה עליה כל כך שיהא נחשבת לעצודה צדבר שאין דרכו צכך, ועכ"פ לדעת הרמב"ם דאפילו חגב וצעל מוס שאין דרכו צכך אינו חייב ולא נאסר, לכאורה הוא הדין צביחה פורתא, (עיי"ש צמנחת חינוך אות ג'), ומזה הוכחה למה שכתבתי בתשובה (שם סעיף ו') דאי דרך עצודתה צכך דחייב משום איכה יעצדו, שוב נאסר מדין תקרובת דכעין צביחה, וכדמוכח בגמרא חולין (דצסמוך), ולדעת הכסף משנה (לעיל שם) לריך לומר דהעיקר שגוף הנקרב שמקריבין לה ראוי לפנים, וסגי צכעין צביחה, ודלא כהמנחת חינוך ודו"ק).

ז

לשקול, דלפעמים המדובר בהפסד מרובה, והחזרה חסה על ממונן של ישראל, ועוד דלפעמים יצא שכרו בהפסדו, שיגרום שהנשים יקנו פאות עשויות משערות יקרות (כגון של ספרד), ופאות אלו בדרך כלל עשויות עבור אותן ההולכות צפאות ארוכות, ודומות לשער ממשי ופריצותא בעלמא, ומכל מקום אחר הציור שלנו נשאר הדבר אללנו בחזקת היתר, (והארכתי בכל זה להלן בתשובה י'), ועיין במלא הרועים (חולין דף י"ג) לענין חזקת היתר במקרובת ע"ז.

והגני דו"ש וכמ"ס

חיים יוסף דוד ווייס

היוצא לנו מהג"ל:

מי שאינו רוצה לסמוך על בירור המציאות, והדבר נשאר אצלו בספק חסרון ידיעה, יוכל לאסור מדינא, אך לפי האמת אין כאן ספק, ולכל היותר ספק חסרון ידיעה לכל העולם, ובחזקת היתר.

ג.ב. שמעתי שיש מי שרוצה לאסור, מחמת שהמתגלחים חושבין את התגלחת לעבודה, שהרי מנפנפים בפיהם שם הע"ז, וממילא המתגלחים עושים שליחותם בזה.

תשובה: עיין במה שכתבתי לעיל (אות ג') דאין צונותם לשם עבודה, לא הם ולא המתגלחים, ומה שמזכירים שם הע"ז, צודאי לשם בקשה, וכמו שכתבתי לעיל (סוף תשובה ג'), נדדי היתר, אות י"ב), והדבר מוכרח, דהיות שצאים כל אחד מהם עבור ישועתו לממון או לרפואה וכדומה, מהיכי תיחי לומר שכוונתם בהזכרה לעבוד את הע"ז, (ואף לזה היה מועיל להזכיר פעם אחת ברגע אחד), ולעבודה שלא היה ולא נברא, פשוט דמה שהם ממללים, לכבוד עצמן עושין, שיעזור להם עבור מסירת נפשם.

ובשיטה אחרונה אחזור על מה שכתבתי בתחלה, והוא שהרוצה להחמיר (לעצמו וכל שכן לאחרים), וכגון מי שמסופק בדבר ולבו נוקפו מכיון שלא נתבררה לו המציאות, (ומנינו חסידים מחמירים על עצמם בספק ספיקא, עיין בשו"ת הרדב"ז (ח"ד קונטרס עגונות סוף סימן ל"א) ובשדי חמד (כללים מערכת הס' כלל ע"א), אך לא בג' ספיקות (עיין מה שכתבתי בח"צ סימן ק"כ) כנדון דידן, עיין להלן תשובה י'), עליו להודיע שזה מחומרא ולא מדינא, אלא דיש לי להמליץ עוד לשיטתם, דמכיון דספק האחד כספק ידיעה אצלם, (והגם דיש עוד ספק שנחלקו הראשונים, ובשו"ת נודע ביהודה (חיו"ד סימן מ"ג נ"ו, עיין בפתחי תשובה סימן ק"י ס"ק ל"ה) העלה דצאי אפשר לזרר ספק הראשון אין צריך לזרר השני, הרי דספק זה כבר הוכרע בשו"ע, ונמצא דיש כאן רק ספק חסרון ידיעה אצלם, שוב יוכל לאסור מדינא.

אך לענ"ד הספק הוא (לדידהו) כחסרון לכל העולם מחמת שאי אפשר להגיע לסוף דעתם המטורפת, והמציאות יוכיח שכבר ניסו על ידי חוקרים אצל הכומרים ועל ידי שליחים כבר בקשו, ולא מצאו (שיש ענין פולחן בעצם הגזירה), דודאי לא הרי זה כראי זה, ובכל אחד משש מאות הספרים מחשבות רעות וטמאות, וכשדנין על שערות שצפנינו, וכי יש אופן לזרר מי היה הספר ומה היתה כונתו, וכל זה להאסורים שרוצים להמציא שיש איזו עבודה בעצם הגזירה, והרי השערות בחזקת היתר, ומספק איך אתה בא לאסור, (וחמתי מהרא"מ באקאן נ"י העיר מהגהות רעק"א (יו"ד ריש סימן ד') שכתב במקרובת דמוקמינן אחזקת היתר, וכי תימא מחמת ספק דאולי יש פולחן כללי בעצם הגזירה, הרי כבר נודע ומבואר שזה אינו, וכל שכן דאיכא ספק, ולפיכך לפני שיחליט בן, עליו

סימן ח

בענין הנ"ל, אם יש בהנאת שערות משום חילול ד' (תשובה ח')

א

מלבד שאיסור ההשתמשות בעלעקטר"י בשבת לא נתקבל אלל רוב הדריס צא"י, (והגם דבעלעקטר"י יש קולות, כגון מחמת צמי חוליס שהעלעקטר"י נחון להם מחמת פקודת נפש, ועוד פקפוקים בעצם הייצור, מכל מקום ענין של חילול השם

והנה נתעוררתי ממה שכתב הגאון ר"מ שטרנבוך שליט"א, שיש לאוסרם מחמת חילול ד', וכמו שכתב החזון איש שלא להשתמש בעלעקטר"י בשבת בשנתייצר על ידי מחללי שבת, ואם בן הוא הדין בשערות אלו שנתייצרו באיסור על ידי עובדי ע"ז, שאין להשתמש בהם.

זה אינו דבר מוסכם אצל רוב גדולי ישראל, והרי אף המים בכלל איסורו, מחמת שהלחץ המציא את המים בא על ידי עלעקטריי, וכמעט כולם משתמשים בזה), הרי יש בזה משום נהנה ממעשה שבת, ואיסור אפילו בעכו"ם העושה בשביל ישראל, ואף אין דמיון לשבת ואינו מן המדה.

ב

וקודם כל כבר ביארתי (בתשובה ד'), שמעולם לא נמנעו מלהשתמש בע"ז שנתבטל, ואפילו התנאים בעצמם, והגם שהחפצים נקנו או נתייזו רק עבור הע"ז, וכגון מרחץ של אפרודיטי והדרכים באצני מרקולים, ולא עוד אלא דבמגן אברהם (סימן קנ"ד ס"ק י"ז) החיר לעשות בית הכנסת מצי"ע ע"ז, (ויחידים הם שהקפידו שלא ליכנס לבית כזה וציניהם הגה"ק מסאטמאר ז"ע), הגם דקיימא לן דחפצי ע"ז אסורין לגבוה, וכל שנשחנה הותר אפילו לדבר מזה, כמו שכתבו הפוסקים (החתם סופר והמהרש"ם ועוד, הוצא לעיל שם) לענין שעה שנשתייר מהדלקה ציצית חיפלותם, (ואף השערות נשחנו עד שיעשו מהן פאות).

וב"ב שכן שערות שלא נתייזו לע"ז, רק שמנעו לגזוז מחמתה (עד שעת הגזיזה), ואפילו באילן שנטעו לכך כדי להעמיד ע"ז תחתיו, מותר לבנות ממנו, כדאיתא (ע"ז דף מ"ח ע"א) ובש"ך (סימן קמ"ה סק"ט).

ג

ולבאורא טעמא בעי, למה באמת לא נמנעו מלהשתמש באלו מחמת חילול השם, והנה לא נמצא איסור חילול השם מלהשתמש במעשה שבת במוצאי שבת, (ובמזיד הותר לאחרים, ושם חילל את השבת כדי להנות מזה), ועוד שעל ידי תשמיש העלעקטריי גורם שיחלל עוד ועוד, שהייזור תלוי לפי השימוש, (ובגדון דידן העובדים לע"ז אינם מגדלים שערותיהן כדי שיעשו מהן פאות נכריות), ועוד דדוקא במעשה שבת, דכשנא להנות בשבת נריך להנות ממעשה העצירה (של מצעיר), משא"כ בשערות דבלי העצירה (של מחשבת ע"ז) היו יכולים להנות מהשערות, ונראה דעיקר האיסור

להנות בשעה שהמהנה עובר באיסור ומראה בזה דלא איכפת ליה בחילול השם שדדבר, וזה שייך בשעה שהמחלל שבת מייזרו, ולא באיסור שנעשה כבר, (אי נמי דדבר מזה שיש שמונעים מלהדפיס על נייר שנתייזר על ידי חילול שבת), ואף ענין דלפני עור לא שייך כאן, (מלבד שאין מגדלין שערותיהן עבור פאה נכרית וכאמור), דהרי אלפני דלפני לא מפקדין (ע"ז דף י"ד ע"א) ובש"ך (יו"ד סימן קנ"א סק"ה).

וקיימא לן דמותר לסחור ולמכור להם שעה, (חון מציוס אידם וכו'), שדרכן לעשות נרות לעכו"ם, (יו"ד סימן קנ"א סעיף ב'), ומותר למכור לסוחרים אפילו דברים שהם מיוחדים לע"ז (עיין בסימן קנ"א סעיף א').

ד

עוד יש לומר, דענין חילול השם מנינו בישראל העובר, וכמו שכתב החתם סופר (חאו"ח סימן נ"ט) בשם הרמב"ם, דחילול ד' לפני עכו"ם היינו כשאומרים ישראל לא מנטרי שבתא, והרואה יראה כאילו שחילול שבת קיל צעיניו, שנהנה מישראל מומר המחלל, (ועיין מה שכתבתי בח"ג סימן ל"ו אות ד' באורך בזה), אך הנהנה מנכרי עובד ע"ז, שהעובר אין לו שום קשר וש"יכות אצלנו, וראה ויחר גויס כתיב (חזקוק ג, ו), שעובדים על ז' מלוות בני נח שקיבלו על עצמם (בבא קמא דף ל"ח ע"א), ואין העובר עובר בשבילנו כלל, ואין כאן לא סיוע ולא אמירה לנכרי, ולא מנינו הרחקה אלא לבנות בית להקים עליו ע"ז להם שהותר מדינא, כל שלא משמש לע"ז עצמה, עיין בריטב"א (ע"ז דף ט"ז ע"א ד"ה אצל), ועיין בשו"ת המשולש (סימן כ"ח), והטורי זהב (סימן קמ"ג סק"ד) כתב דלמעשה יש להרחיק מן הכיעור, ועיין מה שכתבתי (בח"ג סימן נ"ב) באורך בכל זה, והיכן מנינו שיש בכל זה איסור של חילול השם, ואדרבה אם אין איסור כשמסייע אותם, כל שכן כשאינו מסייעם לעובדה, (ועיין צמה שכתבתי (בתשובה ג') דאין כאן איסור של מהנה לע"ז), ורק נהנה משירי נבלותם (כמו שעשו התנאים והאמוראים בעצמם), לית דין ולית דיין לאסרם.

חיים יוסף דוד ווייס